

Efteruddannelse i bæredygtighed og grøn omstilling, 29 MARTS 2023
Klimasorg og klimaskam

CASEPRÆSENTATION ved CECILE RUBOW

Sofie Isager Ahl. *Demeters datter*, Laboratoriet for Æstetik og Økologi, 2022

Handlinger i jorden

jeg gik i en flænge, et såret spor
dybe furer i den alt for bløde jord
en våd og livløs mudder havde taget form
efter fremmede larvefodder
størknet i små bjerge og dyb
tilfældigt kappede træer smidt
i en eller anden ejerskabsrus
der var ingen at høre
i de åbne, alt for åbne flader og brud
den sål af livløse former
en udstrakt sorg, en lydlød klagesang
de brudte forløb, de løvløse huller i landet
og denne døde grusmasse hældt ud
i tonsvis, så maskinerne kunne komme frem

Asta Marie Andersen Pilehave. *Sammen spreder vi ringe i vandet: En antropologisk undersøgelse af følelser og bevægelser i Den Grønne Studenterbevægelse*, Speciale, Institut for antropologi. Københavns Universitet., 2021. Uddrag.

I dag .. i Danmark peger 46 procent af de unge på, at det vigtigste politiske område, som politikerne bør tage sig af, er klima og grøn energi (DUF 2020). Dette er de seneste års opbakning til klimabevægelsen et symbol på.

Jonatan er opvokset i Sønderjylland, men valgte i starten af sine 20'ere at flytte til Roskilde for at påbegynde en uddannelse i kultur- og sprogmodestudier. I undervisningen blev han for første gang i sit liv konfronteret med følgerne af de store globale problemstillinger, der er skelsættende i vor tid, hvorunder racisme, postkolonialisme og ulighed blot er et udpluk. Det var dog først og fremmest klimakrisen, der gjorde et uudsletteligt indtryk på Jonatan, og i særdeleshed manglen på politisk intervention og strukturelle løsninger på de kritiske problemer frustrerede ham:

“Den ramte mig ekstra hårdt, klimakrisen, fordi den ligesom lidt opsamlede det hele (...). Jeg har en dejlig familie og har haft en meget beskyttet barndom, tror jeg. At man så bliver ramt med alt det, man troede, man kunne stole på derude, og de strukturer, som man havde en eller anden forhåbning for, bare var helt køgt. Den frygt, der ligger i det, den skuffelse over, at andre folk ikke har styr på, hvad fanden det er, der foregår”.

Efter Jonatans første møde med klimakrisen var hans interesse for emnet vakt, men jo flere artikler han læste og jo flere forelæsninger han overværede, desto mere sneg skyggesiden af denne lærdom sig ind på livet af ham. I sidste ende slog den nyfundne viden Jonatan fuldstændig ud, og som en konsekvens heraf trak han stikket og tog orlovs fra studiet. Det næste halve år tilbragte han hovedsageligt på langs på sin sofa, mens han fortsat læste om klimaet og lige så stille så sin fremtid gå op i røg.

“DGSB var bare den der følelse af: vi kan lave klimastrejker, men vi kan også skrive debatindlæg. Vi kan være lobbyister, men vi kan også være eksperter. Alt kan ligesom bruges, ikke? Vi kan også lave civil uhyldighed og lave en vejblokade, hvis det er det, vi har lyst til. Og det synes jeg bare er den helt perfekte måde at bruge sit hvide, privilegerede, ressourcestærke liv på. Bare sætte alt ind. Alt det man har lært i skolen og af sine forældre og i alle mulige forskellige kontekster. Bare bruge det i stedet for at lade det gå til spilde. Og det synes jeg bare, at det har emmet af lige fra starten”.

Selvom Jonatan kun har været aktiv i DGSB i et års tid, omtaler han sig selv som veteran. Han udviser et enormt engagement i DGSB, og i løbet af de måneder, jeg udførte feltarbejde i bevægelsen, har jeg ikke deltaget i en eneste mandagsworkshop, planlægningsmøde eller politisk protest, hvor Jonatan ikke har været til stede - ofte i forreste geled og i færd med at holde en brandtale. Alle kender hans navn og ansigt, og når han taler, lytter folk. Jonatan står for afholdelse af mandagsworkshops, organisering af demonstrationer samt bevægelsens grafiske design, og derudover skriver han løbende blogindlæg og passer mail og telefon. Samtidig er han også altid parat til at give en hånd med, hvis der er behov for hjælp til andre opgaver, og på denne måde fungerer han som en primus motor på at drive bevægelsen fremad.

Cecilie Rubow. *Indendørsmenneskets natur*. Aarhus Universitetsforlag, 2022. Uddrag.

Ved Fridays for Future på Christiansborg Slotsplads den 24. maj 2019, som også foregik andre steder i landet og i 131 andre lande verden over, var appellen til de unge mennesker direkte: — “I har en særlig kraft, fordi I har venner og familie og forældre, som lytter til jer, og som bekymrer sig om jer. I skal sige til dem: ‘Er det ikke nu, far og mor, hvor vi skal gå fuldstændig vegetar?’ Så kan det godt være, at mor og far siger, ‘arhh’. Så skal I sige: ‘Prøv at hør’, det er super vigtigt, det handler om vores fremtid.’ Det kan godt være, at bedstefar til hans 40-års fødselsdag, nej, 60-års fødselsdag, inviterer jer til at holde fest med ham i Thai-land. Og så er det svært; skal I sige nej tak til den gave? Det er I simpelthen nødt til”. En anden taler sagde: — “Jeg er så glad for at se jer. At se, at der er nogle, der siger fra [...] Hvert år overgår vi os selv. Hvert år tager vi et spring mod afgrunden. Vi gør det ikke af uvidenhed. Vi gør det med vidt åbne øjne.”

Mens jeg bevægede mig fra scenekanten ned mod de mere åbne rum på pladsen, talte jeg med forskellige deltagere. Nogle fandt tonen for skarp og endda ligefrem uansvarlig over for de mange børn og unge på pladsen, fordi de opfordredes til at udfordre forældre og andre samfundsmæssige autoriteter. Det er jo ikke børnene, der skal være de voksne. Jeg talte flere gange med Ida [en ung klimaaktivist, sociologistuderende og underviser på Krigerup Højskole] om de taler. Hendes position syntes at være, at hvis kampen mod de økologiske kriser på den måde bliver til genstand for det, jeg her har kaldt en hyper-etisk tilgang, altså at den kamp sættes over alle andre værdier, så vil de unge mennesker løbe

ind i alt for mange udfordringer, og ansvaret vil tynge dem. Ida sagde ved en anden lejlighed: — “Jeg tænker ikke, man har en skyld, men man har et ansvar. Det er ikke min skyld, at Jorden har det, som den har nu. Men jeg synes, jeg har et ansvar, når jeg lever i verden. Alle mennesker har et ansvar, og jeg synes desværre også, man har et ansvar for de ting, man ikke selv har gjort”. Samtidig var hun som sagt også altid på vagt, når voksne syntes at fæste så meget lid til de yngre generationer, at de tilsyneladende også undskyldte sig selv for ikke selv at tage fat.

Andre deltagere i demonstrationen hoppede begejstret med og fortalte, at netop begivenheder som denne er med til at indgyde fælles mål og gejst. De lagde på den måde vægt på muligheden for, at fællesskabet kunne løfte dem selv og andre politiske aktører fra halv-etiske sympatier til hel-etiske handlinger. I demonstrationens store ord er der plads til forandring, man kan gå ind i dem og forestille sig noget nyt, hvad enten det er nyt mod, nye mål eller nye fællesskaber, man søger. På den måde er budskaberne tilstræbt performative: “Vi siger fra”, “vi forandrer verden”, samtidig med at frustrationerne over, at ingenting for- andres, kan deles.

Da jeg nåede ned til de fjerne rækker, satte jeg mig ned på en af stentrapperne ved siden af Christiansborgs hovedindgang. Ved siden af mig sad en kvinde i en hvid bomuldsbluse under en cowboyjakke, med kort hår, sorte jeans og sneakers på. Hun så ud til at sidde alene, lidt træt og sammensunken. Jeg præsenterede mig og spurgte hende, om hun ville fortælle mig om, hvordan hun havde oplevet demonstrationen. Hun (jeg fik aldrig hendes navn) var pensioneret, tidligere pædagog, og ville gerne tage pulsen på de unge, sagde hun. — “Det er en fantastisk vigtig kraft, og jeg vil gerne vise, at jeg er interesseret og støtter op”. Hun fortalte, at hun gerne vil opføre sig “ordentligt over for vores klode. Man skal lave om på vanerne”.

— “Jeg tror, at vi er på vej”. Hun vendte sig og så på mig. Så gav hun et suk fra sig. Skuldrene hang, hun så ned i jorden. — “Altså, jeg vil sige, at jeg har rejst hele mit liv, og jeg er stadig nysgerrig. Jeg er en af synderne på den front. Det er nok noget af det sværeste at lave om på. Jeg kan jo ikke tage min cykel, når jeg gerne vil til Nepal”. Hun fortsatte: — “Og det vil jeg gerne. Jeg kommer heller aldrig til at lade være med at spise kød, men jeg kommer til at nedsætte mit forbrug. Der er røster om, at flybilletterne skal blive dyrere. Det synes jeg er godt, men os, der har råd til det, vi betaler jo bare. Jeg sidder og dukker mig lidt, når du kigger mig i øjnene”.

Jeg må have pirket til hendes dårlige samvittighed. Der er indendørsmennesker, der ikke har dårlig samvittighed, og som for eksempel siger, at de jo ikke egenhændigt har ødelagt klimaet, at det ikke hjælper at være tynget, eller at det er udtryk for en kristen syndsbevidsthed, og eftersom de ikke tror på den Gud, der kan tilgive dem, så er den syndsbevidsthed ikke noget værd. Tværtimod kan følelser af skyld og skam hensætte én i apatisk afmagt. Andre indendørsmennesker pendulerer mellem dårlig samvittighed, en slags skygge-etik, som sommetider kan inspirere til handling, og en mere positivt begrundet håbefuldhed og opdager på den måde konstant modsætninger mellem idealer og virkelighed.

— “Jeg har rejst en hel del i mit liv. Er fra den generation, hvor frihed, muligheder og udsyn var forbundet med at rejse”, siger hun — “og hvor man havde ret til at bruge det overskud, man havde fået samlet sammen. Vi skal virkelig til at omlægge vores tankegang og behov, finde nogle andre værdier”. Hendes børnebørn, sagde hun, var efterhånden ved at være trætte af hende, når hun bragte klimasagen på banen. Men det går hende på.

Overforbruget. — “Jeg køber økologisk kød af en bonde tæt på, hvor jeg bor, og jeg inviterer folk for at få det brugt. Men jeg har det helt dårligt, når jeg åbner min fryser og ser det. Selvom det er økologisk og godt.”

»Alle er med på, at problemet findes. Men det er for voldsomt. Vi kan ikke tage ansvar for det« Politiken, 26 november, 2022.

Det et sundhedstegn, hvis flere unge begynder at lægge det personlige ansvar for klimaet fra sig og i stedet lægger det over på de virksomheder og politikere, der rent faktisk har ansvaret for at bringe os ud af krisen. Sådan lyder den umiddelbare reaktion fra en mangeårig klimaforkæmper, 30-årige Sarah Strunge Albertsen, på en ny måling foretaget for Politiken af Megafon, som tyder på, at færre 18-29-årige end før føler et personligt ansvar for at være med til at bekæmpe klimaforandringer.

»Det kan godt være et skred i en positiv retning, at flere har forstået, at de ikke har et individuelt ansvar for at løse klimakrisen, men at vi er nødt til at lægge det over på politikerne. Det er et systemisk ansvar. Men især unge er så vant til at tage al verdens skyld på deres skuldre«, siger Sarah Strunge Albertsen, som arbejder i sekretariatet hos miljøorganisationen Noah.

I den nye måling mener flere 18-29-årige end tidligere, at deres indsats alligevel ikke gør en forskel for CO₂-udslippet. Den bevægelse i indstillingen til klimaet genkender Sarah Strunge Albertsen hos jævnaldrende og yngre. Og fra sig selv. Den handler om lige dele ansvarsplacering og apati, oplever hun.

»Apati er den nye klimabenægtelse. Ingen benægter længere klimakrisen. Men det er for voldsomt. Vi kan ikke tage ansvar for det. Så vi bliver apatiske og føler, at vi lige så godt bare kan fortsætte, som vi plejer«, siger hun. »Jeg tror, det handler om, at det er så stort. At vi hele tiden får at vide, at polerne smelter, at der vil komme klimaflygtninge. Og hvad gør det så, at jeg spiser mindre kød? Meget lidt kan man tro, når fortællingen er, at de sviner mere i Kina og Indien, og at Danmark derfor ikke spiller en rolle. Så kan man nemt komme til at føle sig magtesløs«, siger hun.

Magtesløsheden medfører ikke manglende interesse for klimaet. Når Sarah Strunge Albertsen taler med andre unge, er klima altid en del af samtalen. »Det fylder altid, og man kan kun fejle. Man kan kun gøre det for dårligt. Mange påtager sig en skyld og internaliserer en skam og tænker: Jeg kom til at købe kaffe i en to go-kop – så er jeg et dårligt menneske. De er veganere, og de tager toget, men alligevel føler de aldrig, de gør det godt nok. . Den skam kan være overvældende, og det bliver enormt ensomt, fordi de ikke tør sige det højt. Det er også en del af den perfektionskultur, unge skriver sig selv ind i«, siger Sarah Strunge Albertsen, som også har det svært med, at hun var ude at flyve en enkelt gang sidste år.

Derfor oprettede hun for snart et år siden en samtalegruppe for unge med klimasorg. En gang om måneden mødes fem-ti unge i Stefanskirken på Nørrebro. »De er ofte vrede og indignerede. De synes ikke, de selv gør tilstrækkelig meget. Mange skammer sig også på vegne af de ting, deres venner eller folk i omgangskredsen gør. Det kan skabe splid, som også er voldsomt. Nogle har deltaget i klima-aktivisme i mange år og oplever det som en uendelig kamp. De brænder ud på det«, fortæller hun.